

**ЗАПОЧАТКУВАННЯ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТ.)**

У статті на основі архівних матеріалів висвітлюються особливості трудової підготовки майбутніх учителів у Чернігівській земській семінарії – першому закладі такого типу, створеному на Чернігівщині.

Ключові слова: трудова підготовка, трудове виховання, Чернігівська губернія.

Процес трудової підготовки особистості як педагогічна проблема, що має тісний зв'язок із соціально-економічним розвитком суспільства, постійно був у колі першочергових зацікавлень науковців, педагогів-практиків і методистів. Помітне посилення інтересу до цієї проблеми спостерігалось у кризові періоди історичного розвитку, які вимагали розробки якісно нових підходів до визначення змісту, форм і методів трудової підготовки молоді. Особливої актуальності ці питання набули у другій половині ХІХ ст., коли Російська імперія, а також і Україна, яка входила до її складу, ступили на капіталістичний шлях розвитку.

Початок третього тисячоліття активізує проблему трудового виховання і ставить нові вимоги до її вирішення. Створення діяльної системи трудової підготовки підростаючого покоління значною мірою визначається готовністю до цієї роботи самого вчителя, наявним рівнем його трудової вихованості. Досягненню позитивних результатів у цьому процесі сприятиме дотримання принципу історизму, критичний аналіз організаційно-методичних засад трудової підготовки вчителів, яка мала місце в минулому.

Огляд історико-педагогічної літератури показує, що питання трудової підготовки вчителів (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) були предметом

вивчення І. Бугасвича, А. Вихруща, О. Дзеверіна, М. Кареліна, М. Котряхова, С. Мазуренко та ін., які розглядали його у зв'язку із дослідженням більш загальних проблем трудового виховання.

Метою даної статті є висвітлення особливостей трудової підготовки майбутніх учителів у Чернігівській земській семінарії – першому закладі такого типу, створеному на Чернігівщині.

У другій половині ХІХ ст. підготовку вчителів до викладання ручної праці в школах здійснювали: вчительські інститути, вчительські семінарії і тимчасові курси, які влаштовувались при окремих навчальних закладах.

Найгрунтовнішим дореволюційним дослідженням кінця ХІХ ст., присвяченому зазначеній проблемі, є праця В. Сабаніна «Ручна праця в учительських семінаріях, інститутах і школах» (1889 р.) [2]. Зокрема, у ній вказується, що першим навчальним закладом Росії, де здійснювалася трудова підготовка вчителів, була вчительська семінарія в м. Молодечо (Віленський навчальний округ), у якій ручна праця введена у 1865 р. Щодо українських аналогічних закладів, як свідчить таблиця, наведена у праці В. Сабаніна, першою була Київська вчительська семінарія (у 1873 р. переведена у м. Коростишів), у якій ручна праця викладалася з 1869 р. [2, с. 9].

Навчальні заклади України, в яких викладалася ручна праця

Місто	Тип навчального закладу	Рік введення ручної праці	Види ремесел
Київ	вчительська семінарія	1869	столярне, токарне, ажурне, палітурне
Херсон	вчительська семінарія	1871	столярне, токарне, палітурне, садівництво і городництво
Сімферополь	татарська вчительська школа	1872	столярне, шевське
Волчанськ	вчительська семінарія	1874	столярне, токарне
Новий Буг	вчительська семінарія	1874	столярне, палітурне
Острог	вчительська семінарія	1879	столярне, токарне, палітурне
Глухів	вчительський інститут	1889	–

Аналіз даних, вміщених у вищезазначеній таблиці, показує, що першим навчальним закладом Чернігівської губернії, у якому було введено викладання ручної праці (1889 р.), був Глухівський учительський інститут. Однак, згідно з

матеріалами нашого дослідження, першою такою установою, про яку не згадується в книзі В. Сабаніна, була Чернігівська земська учительська семінарія, заснована в 1870 р. При визначенні її організаційно-методичних засад були використані положення, розроблені К. Ушинським у статті «Проект учительської семінарії» (1861) [3]. Факт недовгого існування семінарії (1870-1878 рр.); причини закриття; засади, на яких вона функціонувала – досить детально розкриті в сучасних дослідженнях, однак особливості трудової підготовки майбутніх учителів у цьому навчальному закладі, розкриваються нами вперше. Підтвердженням цього є архівні матеріали, у яких стверджується, що у 1871 р. педагогічна рада учительської семінарії звернулася з проханням до губернської управи дозволити її вихованцям – майбутнім учителям відвідувати заняття з ремесел у ремісничому класі будинку для сиріт, який функціонував на той час у Чернігові. У відповідь на це, «на підставі 8 ст. Статуту земської учительської семінарії і згідно з заявою педагогічної ради семінарії про користь, яка виникає від навчання ремеслам вихованців семінарії в вільний від інших занять час, не тільки заради моральної і гігієнічної мети, але й можливості застосувати ці знання під час педагогічної діяльності для виготовлення різноманітних простих інструментів і моделей, як необхідних навчальних посібників, губернська земська управа постановою від 10 лютого 1871 р. зробила належне розпорядження про допущення вихованців учительської семінарії в пообідній час до навчання в ремісничому класі» [1, с. 53].

Отже, систематична трудова підготовка у Чернігівській учительській семінарії стала здійснюватися з 1871 р., і якщо зіставити цю дату зі списком В. Сабаніна, то стане очевидним, що це був третій чи навіть другий навчальний заклад такого рангу в Україні (після Київської (1869 р.) та Херсонської (1871 р.) вчительських семінарій), де викладалися ремесла.

Мета, яку ставили перед собою викладачі семінарії, поєднувала два аспекти – суто виховний (здійснення морального, трудового і фізичного виховання учнів) і прикладний (формування трудових умінь і навичок, необхідних для

подальшої вчительської праці, зокрема самостійного виготовлення наочних посібників). Зміст трудової підготовки учнів, оскільки семінарія була чоловічою, охоплював найпоширеніші у Чернігівській губернії ремесла: столярне, токарне, слюсарне та ковальське. Заняття проводилися у післяобідній час спочатку під керівництвом майстрів (1871-1874 рр.), а потім спеціально запрошеного із Санкт-Петербурга, досвідченого викладача Г. Зубаревського – випускника Санкт-Петербурзького технічного інституту. Основними методами трудового навчання були пояснення викладача, показ ним правильного виконання трудових операцій, практичні вправи учнів. Як позитивний факт, потрібно відмітити наявність технічного креслення у переліку спеціальних дисциплін, яке викладав технолог 1-го розряду Г. Зубаревський. Не дивлячись на його високий професійний рівень, в організації ремісничих занять були суттєві недоліки, зумовлені нехваткою коштів, необхідних для придбання достатньої кількості матеріалів та обладнання. У 1878 р. через низку причин, головною з яких було україномовне викладання, Чернігівську учительську семінарію було закрито.

Таким чином, трудова підготовка майбутніх учителів здійснювалася у цьому навчальному закладі 7 років. Не дивлячись на вищезазначені недоліки, в цілому це можна оцінити як позитивне явище, адже ремісничі заняття в ній проводилися вже тоді, коли ще не відкрився клас ручної праці в Санкт-Петербурзькому учительському інституті (1884 р.) – головному методичному центрі з трудового навчання у Російській імперії.

Література

1. Правила для занять ремеслами воспитанников учительской семинарии в ремесленном классе сиротского дома // Земский сборник Черниговской губернии. – 1871. – № 5. – С. 53-56.
2. Сабанин В. Ручной труд в учительских семинариях, институтах и школах. – СПб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1889. – 55 с.
3. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Пер. з рос. / Редкол.: В.М. Столетов та ін. – К. : Рад. школа, 1983. – С. 31-55.

**THE ARTICLE FOCUSES ON THE PECULIARTIES OF FUTURE
TEACHERS' LABOUR TRAINING IN CHERNIHIV PROVINCE**

The article focuses on the peculiarities of future teachers' labour training in Chernihiv zemstvo seminary first established in Chernihiv province.

Key words: labour training, labour education, Chernihiv province.